

Spis treści

Wstęp	7
-------	---

Typologie i idee

Katarzyna Walecka, Kinga Wojtas

Hybrydowe formy organizacji politycznych – nowe partie i ruchy	13
--	----

Małgorzata Borkowska-Nowak

Pośród miraży i pułapek populizmu. O przesłankach sukcesu partii antyestablishmentowych	37
---	----

Łukasz Rozen

Idea suwerennego ludu jako doktrynalna podstawa populizmu	51
---	----

Ustabilizowane demokracje

Klaus Ziemer

Nacjonalistyczne partie polityczne skrajnej prawicy w Republice Federalnej Niemiec	71
--	----

Katarzyna Kamińska-Korolczuk

Nowy prawicowy populizm w niemieckim systemie partyjnym	89
---	----

Piotr Podemski

<i>Il cittadino si fa Stato</i> : Ruch Pięciu Gwiazd Beppe Grilla. Pomiędzy włoską tradycją kontestacji a nowymi formami demokracji	107
---	-----

Nowe demokracje

Jacek Wojnicki

**ANO 2011: fenomen Andreja Babiša i jego udział w polityce
czeskiej** 137

Anna Szwed-Walczak

Partia Ruch Narodowy – historia organizacji politycznej 159

Arkadiusz Lewandowski

**Antysystemowość ruchu Kukiz'15 w okresie kampanii wyborczej
2015 roku** 179

Aneta Zuchowska

**Rywalizacja międzypartyjna w państwach Grupy Wyszehradzkiej –
lewicowość i prawicowość programów partyjnych** 201

Wstęp

Ostatnie dziesięciolecie funkcjonowania europejskich systemów partyjnych obfituje w nowych, rywalizujących ze sobą aktorów sceny politycznej. Zmiany te dotyczą zarówno ustabilizowanych, jak i młodych demokracji. Wzrost liczby nowych inicjatyw politycznych w Europie pozwala też zaobserwować zjawisko zacierania się granic między partiami a ruchami. Powstała w ten sposób pedersenowska „szara strefa”¹ wypełnia się nowymi hybrydowymi organizacjami politycznymi. W tej książce przyjrzymy się jedynie niektórym organizacjom wybranych państw – organizacjom, które miały swoje źródło w mobilizacji społecznej i wprowadziły swoich przedstawicieli do parlamentów.

W monografii tej podejmujemy próbę charakterystyki hybrydowych organizacji powstających zarówno w ustabilizowanych, jak i nowych demokracjach. Podejmowane tu studia przypadku analizowane są jako odpowiedź na: 1. wyzwania zmian poziomu i charakteru partycypacji; 2. wyzwania kryzysu reprezentacji politycznej; 3. wyzwania prób wypełnienia ideologicznej pustki i odbudowy emocjonalnego związku obywatela z systemem politycznym; 4. nieefektywność systemu w odpowiadaniu na wyzwania współczesnej polityki; 5. wyzwania zmian wzorców rywalizacji partyjnej w Europie.

Struktura monografii pozwala podjąć wszystkie te wątki. W pierwszej części zawarte są rozważania o charakterze bardziej teoretycznym, odnoszące się do nowatorskiego charakteru partii i ruchów politycznych oraz występujących w nich cech populistycznych.

Tekst Katarzyny Waleckiej i Kingi Wojtas przedstawia obszar zainteresowania tomu, wskazuje na problemy z definiowaniem nowych zjawisk oraz specyficzne uwarunkowania dla ich rodzenia się w obszarze ustabilizowanych i nowych demokracji. Autorki podejmują również próbę kategoryzacji tych podmiotów oraz sygnalizują konsekwencje ich funkcjonowania dla reżimów demokratycznych.

¹ M.N. Pedersen, *Towards a New Typology of Party Lifespans and Minor Parties*, „Scandinavian Political Studies”, 1982, vol. 5, no. 1, s. 4.

Artykuł Małgorzaty Borkowskiej-Nowak łączy refleksję teoretyczną nad różnymi wymiarami populizmu ze wskazaniem współczesnych przykładów tych zjawisk, występujących także wśród ugrupowań głównego nurtu. Autorka podkreśla, że rywalizacja z populistami „wymaga mobilizowania ludzkich namiętności, które byłyby zdolne konkurować z bardzo agresywnymi niekiedy identyfikacjami, promowanymi przez partie antyestablishmentu”.

Kolejny tekst – Łukasza Rozena – koncentruje się na znaczeniu idei suwerenności ludu dla populistów i rekonstruuje podstawowe stanowiska teoretyczne w tym zakresie.

Druga część analizuje wybrane przypadki występowania i specyfikę ugrupowań, nazywanych tu hybrydowymi, w Europie Zachodniej.

Dwa artykuły, Klaus Ziemera i Katarzyny Kamińskiej-Karolczuk, dotyczą zmian w systemie partyjnym Niemiec. Klaus Ziemer koncentruje swoją uwagę na scharakteryzowaniu i uporządkowaniu sił skrajnej prawicy. Natomiast Katarzyna Kamińska-Karolczuk analizuje Alternatywę dla Niemiec (AfD) jako partię nowego prawicowego populizmu.

Tę część monografii zamyka tekst Piotra Podemskiego, analizującego fenomen włoskiego Ruchu Pięciu Gwiazd jako przykładu „dramatycznej, nagłej i radykalnej wymiany klasy rządzącej”, która jednak niekoniecznie oznaczać musi wprowadzenie nowej treści i jakości do włoskiej polityki.

W ostatniej, trzeciej części książki podjęte są wątki antysystemowości, antyestablishmentowości oraz profilu programowego nowych partii i ruchów politycznych w Europie Środkowej.

Jacek Wojnicki analizuje czeską partię ANO 2011, kompleksowo przedstawiając jej genezę, charakter programowy, elity oraz miejsce w systemie partyjnym. Autor podejmuje próbę zaklasyfikowania tego ugrupowania, nawiązując do modeli partii populistyczno-marketingowych czy też partii-przedsiębiorstwa.

Drugi artykuł tej części monografii poświęcony jest polskiemu Ruchowi Narodowemu. Anna Szwed-Walczak ukazuje rolę międzywojennej myśli politycznej we współczesnych środowiskach nacjonalistycznych, jak i prezentuje elementy nowe w ich programie.

Tekst Arkadiusza Lewandowskiego również dotyczy systemu partyjnego Polski. Autora zajmuje kwestia antysystemowości ruchu Kukiz'15. Lewandowski, testując modele partii antysystemowych, partii protestu czy też apartyjności tego ruchu, obrazuje specyfikę kampanii wyborczej w 2015 r.

Artykułem zamykającym rozważania dotyczące Europy Środkowej jest tekst Anety Zuchowskiej, który, wyłamując się ze schematu przyjętego w monografii,

prezentuje dane porównawcze dla państw Grupy Wyszehradzkiej, dotyczące lewicowości i prawicowości w ramach ich systemów partyjnych (na podstawie bazy CMP). Stanowi to interesujące tło dla przedstawionych powyżej analiz.

Ten zróżnicowany tom, dotyczący wielu sfer funkcjonowania systemów partyjnych, stanowi przyczynek do dalszych badań nad nowymi organizacjami, które wymykają się klasycznym systematykom partii politycznych i ruchów społecznych.

Typologie i idee

Hybrydowe formy organizacji politycznych – nowe partie i ruchy

Coraz mniej obywateli bierze udział w wyborach, jest aktywnymi członkami partii politycznych bądź się z nimi identyfikuje, nie musi to jednak oznaczać, iż wyborcy „kierują się do drzwi wyjściowych sceny politycznej”¹. W ostatnich dziesięcioleciach funkcjonowania europejskich systemów partyjnych pojawiło się wielu nowych, rywalizujących ze sobą aktorów. Zmiany te dotyczą zarówno ustabilizowanych, jak i nowych demokracji. W artykule tym przyjrzymy się jedynie wybranym państwom i organizacjom. Skoncentrujemy się na przypadkach, w których dokonały się znaczące zmiany – w parlamentach pojawiły się nowe ugrupowania mające swoje źródło w mobilizacji społecznej lub w aktywności politycznych przedsiębiorców. Kluczowym pytaniem, wokół którego ogniskują się rozważania niniejszego artykułu, jest: jakie czynniki wpływają na powstanie i rozwój nowych ruchów oraz partii politycznych? Żeby odpowiedzieć na to pytanie, zrekonstruujemy główne wątki pojawiające się w definiowaniu nowych ruchów i partii politycznych. Następnie zajmiemy się wskazaniem systemowych uwarunkowań dla powstawania nowych sił i czynników przekładających się ich sukces, uwzględniając podział na demokracje ustabilizowane i nowe.

1. Definicja nowych partii i ruchów politycznych

Nowe partie, nowe ruchy społeczne i polityczne przysparzają badaczom problemów definicyjnych. Obszerna literatura na ten temat różnie określa organizacje pojawiające się w sferze społecznej i wyborczej. W wypadku nowych partii politycznych nie ma zgodności co do tego², według jakich kryteriów ich

¹ P. Mair, *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*, London 2013.

² Zob. M. Marmola, *Nowe Partie w systemie partyjnym – specyfika Polski*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2014, 3 (12).

nowość powinna być określana. Niektórzy autorzy jako nowe podmioty traktują partie powstałe z rozpadu innych ugrupowań, partie stanowiące nowy sztyld dla wcześniej istniejących sił czy partie założone przez secesjonistów z wcześniej istniejących organizacji. Artykuł ten przez nowe partie rozumie organizacje, które przynajmniej raz wzięły udział w wyborach krajowych i wprowadziły swoich przedstawicieli do parlamentu.

Podobnie jest z definiowaniem nowych ruchów społecznych, których profil działania wymyka się dotychczasowej systematyce traktującej ruchy jako organizacje rozwijające się niezależnie od partii politycznych. W tej analizie będziemy używać pojęcia „nowy ruch polityczny” w odniesieniu do nowych ruchów społecznych, które uczestniczą w rywalizacji wyborczej, a zatem pod względem funkcjonalnym zachowują się jak partie polityczne. Warto nadmienić, że same inicjatywy polityczne nadużywają określenia „ruch”, „ruch społeczny”, „ruch polityczny” „ruch wyborczy”, pragnąc zdystansować się do polityki partyjnej i podkreślić swój oddolny charakter. Już w 1982 r. Mogens N. Pedersen wskazywał, że próby odróżnienia partii, frakcji, ruchów oddolnych mogą służyć przede wszystkim prezentacji różnorodności życia partyjnego, istnieje bowiem swego rodzaju szara strefa między tradycyjną partią a innymi formami organizacyjnymi³, trudna do skategoryzowania.

W klasycznym już modelu państwa Charlesa Tilly'ego (rozumianego jako system polityczny) partie polityczne i ruchy społeczne funkcjonują w dwóch rozdzielnych sferach: w zinstytucjonalizowanej, opartej na polityce konwencjonalnej, oraz w pozostającej poza porządkiem instytucjonalnym, która wykorzystuje niekonwencjonalne metody działania⁴. Jeżeli odwołamy się do definicji partii politycznej według Giovanniego Sartoriego, iż jest to organizacja, której celem jest stworzenie rządu poprzez konkurencyjne wybory⁵, i zestawimy ją z definicją ruchu społecznego rozumianego jako „sieci nieformalnych interakcji między wieloma osobami, grupami i/lub organizacjami, zaangażowanymi w konflikt polityczny i/lub kulturowy, na podstawie wspólnej »tożsamości zbiorowej«”⁶, możemy zauważyć próbę wyraźnego rozdzielenia tych dwóch bytów. Kluczową

³ M.N. Pedersen, *Towards a New Typology of Party Lifespans and Minor Parties*, „Scandinavian Political Studies”, 1982, vol. 5, no. 1, s. 4.

⁴ Ch. Tilly, *From Mobilization to Revolution*, Reading 1978.

⁵ G. Sartori, *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, Colchester 2005, s. 64.

⁶ M. Diani, *The concept of social movement*, „The Sociological Review”, 1992, 40 (1), s. 3.